

Plea Bargaining – the Solution to Problems of Evidence in Economic Offences?

Jukka Loiva

English Abstract

According to Catherine Elliot and Frances Quinn, “plea bargaining is the name given to negotiations between the prosecution and defence lawyers over the outcome of a case; for example, where a defendant is choosing to plead not guilty, the prosecution may offer to reduce the charge to a similar offence with a smaller maximum sentence, in return for the defendant pleading guilty.”

Even though the plea bargaining system is widely used in the US criminal system, the concept is quite unknown to the Finnish legal system.

The object of my study is to evaluate whether the plea bargaining system could provide an alternative approach to problems of evidence in general and in economic offences in particular. The basis of my study and the underlying question is the following: is it possible to adopt the plea bargaining system to the Finnish criminal procedure as such. First I focus on the similarities between the Finnish criminal procedure and the Anglo-American plea bargaining system. Secondly, I try to provide a “Finnish plea bargaining system” that could be fitted in to our current system without difficulties.

At a very early stage of my study, I became convinced that the doctrine cannot be adopted as such since it is contradictory to several fundamental principles of our system. The foremost principles are 1) the principle of legality, 2) the principle of judicial investigation, 3) the principle of objective consideration (which the prosecutor is bound to) and finally 4) the principle concerning the complainant’s strong status in the Finnish criminal procedure.

The current Finnish system already allows the application of several features of the plea bargaining system and yet they are not applied by the prosecutors. I therefore strongly recommend that the negotiations procedures should be taken into use between the parties. It is my belief that negotiations between the prosecution and defendant would diminish the problems of evidence discussed in this article.

Full Article in Finnish

Syytetingintä – ratkaisu todisteluongelmiin talousrikosjutuissa?

1 Johdanto

Käsillä oleva artikkeli on osa tutkielmaani, joka jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kartoitetaan niitä todisteluongelmia, joita esiintyy erityisesti talousrikosjutuissa. Jälkimmäisessä osassa punnitaan kolmea valikoitua rikosprosessuaalista ratkaisua talousrikosjuttujen todisteluongelmiin. Arvioitavana ratkaisuvaihtoehtoina ovat 1) käännetty todistustaakka ja/tai madallettu näyttökynnys, 2) syytetingintä eli *Plea Bargaining* -järjestelmän omaksuminen osaksi suomalaista rikosprosessia ja 3) esitutkintayhteistyö.

Tässä artikkelissa huomio kiinnitetään ratkaisuvaihtoehtoista keskimäiseen eli syytetingintäjärjestelmään. Artikkelin tarkoitus on pohtia sitä, olisiko syytetingintäjärjestelmästä apua todisteluongelmien ratkaisemiseksi talousrikosjutuissa. Tämä edellyttää kolmijakoista tarkastelua: ensin on perehdyttävä edes pintapuolisesti siihen, mitä syytetinginnällä tarkoitetaan ja mitä hyötyjä järjestelmä toisi tullessaan, toiseksi on tarkasteltava sitä, soveltuuko suomalaiselle rikosprosessille vieras järjestelmä Suomeen ja kolmanneksi on syytä kiinnittää huomiota, kuinka paljon voisimme hyödyntää jo olemassa olevia mahdollisuuksia syytteestä sopimiseen ratkaisuna todisteluongelmiin talousrikosjutuissa.

2 Syytetingintä järjestelmänä

2.1 Syytetinginnän hyödyt

Syytetingintä eli *Plea Bargaining* -järjestelmä on käytössä useissa angloamerikkalaisissa rikosprosessijärjestelmissä.¹ Tämän lisäksi muun muassa Italiassa on käytössä *Plea Bargainia* vastaava *patteggiamento* -menettely.² Myös Saksalaisessa rikosprosessissa on piirteitä, joita voidaan luonnehtia syytetinginnäksi.³

1 Elliot – Quinn 2000, s. 275; KM 2003:3 liiteosa, s. 71–72; VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 28 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

2 Tolvanen 2003 (DL), s. 1018, alaviite 34.

3 Saksassa syyttäjä, joka on esitutkinnan johtaja, voi keskeyttää tutkinnan, mikäli epäilty maksaa tietyn summan rahaa yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Syyttäjä ilmoittaa summan, jolla hän on valmis keskeyttämään tutkimukset. Asia siirryy tuomarin hyväksyttäväksi, kun summa on maksettu. Jos tuomari hyväksyy tutkinnan keskeyttämisen, epäiltyä on pidettävä syyttömänä. Järjestely ei siis kumoa syyttömyysolettaa. Jos tuomari taas päätyy hylkäämään järjestelyn,

Kyse on sopimusjärjestelmästä, jossa syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai hänen avustajansa neuvottelevat syytteen sisällöstä ennen kuin rikosasia viedään tuomioistuimen ratkaistavaksi. Syyttäjän tavoitteena on saada epäilty tunnustamaan syyte oikeaksi tai pelkästään myöntämään epäillylle itselleen epäedullisen oikeus- tai todistusaseikan olemassaolo. Vastineeksi syyttäjä voi luopua esimerkiksi useamman syytekohtan sisältämässä tilanteesta jostakin toisesta tai useammastakin syytekohtasta. Toisena vaihtoehtona on palkita epäilty lievemmällä rangaistuksella. Kyse on siis kaupankäynnistä rikosoikeudenkäynnin kohteesta ja rikoksesta määräytyvästä seuraamuksesta. Syytetinginnän tarkoituksena on välttää raskas täysimittainen oikeudenkäynti, joten menettelyn perimmäisenä tarkoituksena voitaneen nähdä prosessieconomiset syyt. Tästä huolimatta syytetingintäjärjestelmällä on myös todistus oikeudellista relevanssia.⁴

Syytetingintä jaetaan karkeasti kolmeen eri tyyppitapaukseen, joita ovat a) *Charge Bargains*, b) *Fact Bargains* ja c) *the Guilty Plea*⁵. A-kohtassa tarkoitettussa menettelyssä sovitaan siitä, mitä syytenimikkeitä syyttäjän rangaistusvaatimus tulee sisältämään. Tämä tulee kyseeseen ensinnäkin tilanteessa, jossa epäiltyä tultaisiin syyttämään useammasta rikoksesta eli syytteessä tulisi olemaan useampi syytekohta. Toiseksi kyseeseen tulevat tilanteet, joissa käsillä olevaa tapahtumaa voidaan perustellusti arvioida sekä ankaramman että lievemmän tunnusmerkistön mukaisesti. Epäilty tai syyttäjä voisi näin ollen ehdottaa vastapuolelle, että syyttäjä luopuisi yhdestä tai jopa useammasta syytekohtasta, jos epäilty tunnustaisi jäljelle jääneen tai jääneet syytekohtat taikka epäilty voisi – välttyäkseen ankaramman syytekohtan perusteella annettulta tuomiolta – tunnustaa samaa tekoa koskevan lievemmän syytteen.⁶

Epäilty voisi esimerkiksi jälkimmäisessä tilanteessa välttyä tuomiolta törkeästä kirjanpitorikoksesta, jos hän tunnustaa tavallisen kirjanpitorikoksen. Usean syytekohtan tilanteesta esimerkkinä käynee syyte, jossa epäiltyä syytettäisiin sekä kirjanpitorikoksesta että rahanpesusta. Jos epäilty peruuttaisi kiistämisensä

syyttäjä on velvollinen saattamaan esitutkinnan loppuun ja suorittamaan syyteharkinnan normaalissa järjestyksessä. Järjestely toimii vain sellaisissa jutuissa, joissa ei ole asianomistajia tai asianomistajilla ei ole vaatimuksia. VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 30.

4 Ashworth 2006, s. 14–15; Elliot–Quinn 2000, s. 275; KM 2003:3 liiteosa, s. 71–72; VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 28 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

5 Ashworth ja Tolvanen käyttävät termiä *the Guilty Plea*. Ks. Ashworth 2006, s. 14 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1019. Vrt. kuitenkin VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 30, jossa puhutaan varsinaisesta *Plea Bargainista* syytetinginnän kolmantena tyyppinä. Ks. myös Elliot–Quinn 2000, s. 275. Elliot ja Quinn eivät jaottele kirjassaan syytetingintää kolmeen osaan vaan tarkoittavat syytetinginnällä kokonaisuutta, jossa syyttäjä ja vastaaja neuvottelevat jutun lopputuloksesta.

6 Ashworth 2006, s. 14; Elliot–Quinn 2000, s. 275; VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 28–29; KM 2003:3 liiteosa, s. 72 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1018–1019.

esitutkinnassa kirjanpitorikoksen osalta, syyttäjä voisi vastapalvelukseksi jättää syytteen nostamatta rahanpesusta.

Fact Bargains -tyyppisessä syytetinginnässä neuvotellaan nimensä mukaisesti jutussa vedottavista tosiseikoista. Epäillyllä on nyt tavoitteena se, ettei tiettyä tapahtumainkulkuun kuuluvaa tosiseikkaa nosteta oikeudenkäynnin kohteeksi. Tämän estääkseen vastaaja tunnustaa syytteen teonkuvauksen oikeaksi ja syyttäjä vastapalvelukseksi jättää epäillyn toivoman tosiseikan oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Kyseeseen ei voi tulla sellainen oikeustositseikka, jota tarvitaan, jotta rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi. Oikeudenkäynnin ulkopuolelle voidaan sen sijaan jättää muita tosiseikkoja kuten esimerkiksi rangaistuksen koventamiseen johtavat oikeustositseikat. Epäillyn intressissä voi olla myös jonkin kolmannen henkilön suojeleminen. Kysymys voi olla myös sellaisesta moraalisesti paheksuttavasta seikasta, jonka esiin tuominen ei ole välttämätöntä syyksiluettavuuden kannalta, mutta, joka voi julkiseksi tultuaan vahingoittaa epäillyn mainetta.⁷ Syyttäjä tavoittelee sitä, että epäilty ”tunnustaisi teonkuvauksen, joka kohtuullisella tavalla kattaa rikoksen tunnusmerkistön.”⁸

Kolmas muoto syytetinginnästä on niin kutsuttu *the Guilty Plea*, jossa epäilty syytteen nostamisen jälkeen tavoittelee tunnustamisella itselleen lievempää rangaistusta kuin mitä olisi odotettavissa, jos syyte käsiteltäisiin tuomioistuinmenettelyssä ja syyte katsottaisiin vastoin epäillyn kiistämistä näytetyn toteen. Perusideana on, että vastaaja, joka myöntää syytteen oikeaksi tässä vaiheessa saa keskimäärin kolmanneksen lievemmän rangaistuksen verrattuna siihen, jos hän tulisi vastoin kiistämistään tuomituksi. Näin ollen syytetinginnän kolmannessa tyyppissä syyttäjä ja epäilty eivät neuvottele syytteen sisällöstä vaan panoksena on rangaistuksen määrä. Koska syyte on jo nostettu, ei olisikaan enää mieltä ryhtyä neuvottelemaan rikosnimikkeistä, syytekohtien määrästä tai oikeudenkäynnissä esiin nostettavista tosiseikoista.⁹

Syytetingintämenettely on luotu alkujaan nimenomaan jury-järjestelmää silmällä pitäen. Angloamerikkalainen rikosprosessi on täysimittaisena niin raskas menettely, ettei ole mahdollista saattaa kaikkia rikosasioita valamiesten arvioitavaksi. Näin ollen anglo-amerikkalaisessa rikosprosessissa on ollut välttämätöntä kehittää järjestelmä, joka karsii täysimittaiseen oikeudenkäyntiin meneviä juttuja. Jos

7 VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 29 – 30; KM 2003:3 liiteosa, s. 72 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1019.

8 Tolvanen 2003 (DL), s. 1019.

9 VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 30; KM 2003:3 liiteosa, s. 72–73 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1019.

prosessin kohdetta ei voitaisi mitenkään supistaa, rikostuomioistuimet tukehtuisivat jutturuuhkaan. Valtaosa rikosjutuista ratkaistaankin angloamerikkalaisissa rikosprosesseissa syytetingintämenettelyssä.¹⁰

Syytetingintämenettelyn suurin etu on prosessiekonominen; tavoitteena on säästää niin tuomioistuimen kuin syyttäjälaitoksenkin resursseja. Säästyvät resurssit on mahdollista kohdentaa muihin tärkeämpiin asioihin.¹¹ Vaikka prosessiekonomiset syyt ovatkin syytetingintäjärjestelmän merkittävin etu, on syytetinginnällä myös todistus oikeudellisia vaikutuksia, jotka voisivat tarjota nimenomaisesti vastausta todisteluongelmiin talousrikosjutuissa.

Syytetingintäjärjestelmän etuna syyttäjän näkökulmasta on se, että langettava tuomio on saavutettavissa ainakin jossakin muodossa. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä todetaankin selväsanaisesti, että ”[t]ämä etu korostuu varsinkin, jos syyttäjän suunnittelemassa juttuun liittyvässä todistusaineistossa on epävarmuustekijöitä.”¹² Myös Tolvanen toteaa, että syytetinginnällä on mahdollista välttää täydelliseen tapahtumainkulkuun liittyvä ongelmallinen todistelu, jos ”syyttäjä ei voi täysin luottaa näytön riittävyteen tai jos on pelättävissä, että oikeudessa ei voidakaan esittää yhtä pitävää näyttöä kuin esitutkinnassa.”¹³ Näin ollen syytetingintäjärjestelmää hyödyntämällä olisi mahdollista voittaa merkittäviäkin todisteluongelmia, jos epäilty on valmis sopimaan syytteestä.

2.2 Syytetinginnän haitat

On syytä lyhyesti tarkastella myös syytetingintäjärjestelmän kielteisiä puolia ennen kuin siirryn punnitsemaan angloamerikkalaista alkuperää olevan järjestelmän soveltuvuutta osaksi suomalaista rikosprosessia. Mielestäni syytetingintäjärjestelmän merkittävin epäkohta liittyy vastaajan oikeusturvaan. Prosessuaalisen asetelman seurauksena epäilty saattaisi tunnustaa teon, vaikka hän ei olisi syyllistynyt rikokseen lainkaan. Punnitessaan odotettavissa olevia vaihtoehtoja syytön voisi joutua tilanteeseen, jossa (perätön) tunnustaminen kannattaa kiistämisen ja sen seurauksena alkavan täysimittaisen oikeudenkäynnin sijaan.¹⁴ Tästä on

10 KM 2003:3 liiteosa, s. 71. Näin myös VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 28. Tolvasen mukaan esimerkiksi Yhdysvalloissa vain noin viisi prosenttia jutuista, jotka voitaisiin ratkaista jury-menettelyssä, etenee tähän vaiheeseen. Ks. Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

11 KM 2003:3 liiteosa, s. 72 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

12 KM 2003:3 liiteosa, s. 73.

13 Tolvanen 2003 (DL), s. 1020.

14 Myös angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa syytetingintäjärjestelmää arvostellaan tästä. Ks. esim. The Oxford Handbook of Criminology/Sanders 1997, s. 1078 ja Elliot – Quinn 2000,

olemassa selkeitä viitteitä esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa.¹⁵ Myös puolustusasianajaja voi yliarvioida langettavan näytön painoarvon ja taivutella päämiehensä rikoksen tunnustamiseen, vaikka todellisuudessa näyttö ei riittäisikään tuomioon tuomioistuimessa.¹⁶

Valtakunnansyyttäjänviraston mietinnössä painotetaan myös sitä, että syytetin-gintäjärjestelmässä syyttäjälle tarjoutuu mahdollisuus ns. ylisyyttämiseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että syyttäjä painostaakseen epäiltyä tunnustamaan syytteen oikeaksi tai myöntämään jonkin epäillylle haitallisen tosiseikan uhkaa viedä asian oikeuteen ankarammalla rikosnimikkeellä kuin todellisuudessa käsillä olevaan tekoon sopisi. Tällaisessa tilanteessa epäilty voisi helposti myöntyä tunnustamaan lievemmän teon, vaikkei olisi sitäkään tehnyt.¹⁷

Yhdeksi syytetin-gintäjärjestelmän heikkoudeksi mainitaan usein myös sen rapauttava vaikutus koko rikosoikeusjärjestelmän uskottavuudelle. Tämä saattaa pitkällä aikavälillä heikentää rikosoikeuden ennaltaehkäisevää vaikutusta, jos esimerkiksi rikosten seuraamukset eivät sopimusten takia vastaa niille miellettyjä tai säädettyjä rangaistusarvoja tai tuomioistuimille esitettävät syytteet tosielämässä tapahtuneita tekoja.¹⁸ Tämä voi olla kohtalokasta mielestäni erityisesti talousrikosten osalta. Talousrikoksissa tekijät jo muutoinkin punnitsevat rikollisen teon taloudellisia haittoja ja hyötyjä. Syytetin-gintä tarjoaa tähän peliin uuden kortin.

Asianomistajan asema on syytetin-gintäjärjestelmässä heikko. Jos syyttäjä ja epäilty sopivat syytteen sisällöstä tai rangaistuksen määrästä, on tällä väistämättä merkitystä asianomistajan asemaan. Asianomistajan asema rikosprosessissa voi jäädä sivustaseuraajan rooliksi, jos syyttäjä ja epäilty sopivat esimerkiksi syytteen rajauksesta asianomistajan intressejä loukkaavalla tavalla.¹⁹ Silmällä pitäen talousrikoksia tämä voisi johtaa esimerkiksi velkojien kannalta kohtuuttomaan tilanteeseen, jos syyttäjä ja epäilty sopivat, että syyte tullaan nostamaan vain törkeästä kirjanpitorikoksesta ja syytteen ulkopuolelle rajataan velallisen epärehellisyys.²⁰

s. 276. Ks. myös VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 29; KM 2003:3 liiteosa, s. 73 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1020.

15 The Oxford Handbook of Criminology/Sanders 1997, s. 1077–1078 ja Elliot – Quinn 2000, s. 276.

16 Ashworth 2006, s. 15 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1020.

17 VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 29. Ks. myös Elliot – Quinn 2000, s. 276.

18 Elliot – Quinn 2000, s. 276; VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 29 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1020.

19 VSV työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 29; KM 2003:3 liiteosa, s. 73 sekä Tolvanen 2003 (DL), s. 1020

20 Esimerkin osalta on huomioitava, että se on otettu Suomen aineellisesta rikosoikeudesta eikä sellaisenaan istu angloamerikkalaiseen rikosoikeuteen.

Tolvanen kritisoi syytetingintäjärjestelmää myös siitä, että pelkästään tunnustuksen perusteella tapahtuva rangaistuksen alentaminen voi loukata syyttömysolettamaa. Hän viittaa EIS 6 artiklaan, jonka mukaan epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänet on todettu syylliseksi laillisessa menettelyssä. Samaisessa artiklassa syytetyille on turvattu myös oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja julkiseen kuulemiseen. Tolvanen näkee syytetinginnän ja syyttömysolettaman välisen suhteen ongelmaiseksi, jos vastaaja tuomitaan rangaistukseen pelkästään tunnustuksensa perusteella. Tolvasen mukaan voidaan oikeutetusti kysyä, ”onko hänet todettu syylliseksi laillisessa menettelyssä, oikeudenmukaisen ja julkisen kuulemisen jälkeen.”²¹

Tolvanen kiinnittää huomiota, mielestäni varsin oikeutetusti, myös käänteiseen tilanteeseen, jossa syytteet kiistänyt vastaaja tuomitaan normaaliin rangaistukseen. Näin ollen kiistäneen tuomitseminen normaaliin rangaistukseen, joka on tunnustaneen rangaistukseen verrattuna ankarampi, tekee koko syyttömysolettaman tyhjäksi.²²

3 Syytetinginnän omaksuminen osaksi suomalaista rikosprosessia?

3.1 Legaliiteetti- ja virallisperiaatteen vastaista

Syytetingintäjärjestelmän käyttöön ottamista Suomessa tai sen soveltuvuutta suomalaiseen rikosprosessijärjestelmään on tutkittu jonkin verran. Valtakunnansyyttäjänvirasto on ottanut asiaan kantaa työryhmämietinnössä, joka koski syyttäjän toimenkuvan kehittämistä.²³ Myös tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea on punninnut syytetingintäjärjestelmää ylipäänsä ja erityisesti sen soveltuvuutta suomalaiseen rikosprosessijärjestelmään.²⁴ Kirjallisuuden osalta Matti Tolvanen on ottanut asiaan kantaa.²⁵

Sekä valtakunnansyyttäjänviraston että tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä suhtaudutaan kielteisesti syytetingintäjärjestelmän käyttöönottamiseen Suomessa. Suurimmat esteet syytetingintäjärjestelmän omaksumiselle Suomeen asettavat meillä voimakkaasti rikosprosessikulttuurimme vaikuttavat legaliiteetti- ja virallisperiaate.²⁶

21 Tolvanen 2003 (DL), s. 1021.

22 Tolvanen 2003 (DL), s. 1021.

23 Ks. VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 31–32.

24 Ks. KM 2003:3 liiteosa, yleisesti syytetingintäjärjestelmästä s. 71–73 ja soveltuvuutta Suomen oloihin s. 73–74.

25 Ks. Tolvanen 2003 (DL), s. 1021–1022.

26 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 32 sekä KM 2003:3 liiteosa, s. 73–74.

Pölönen jakaa legaliteettiperiaatteen yhtäältä *rikosoikeudelliseen* ja toisaalta *rikosprosessuaaliseen* legaliteettiperiaatteeseen. Rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate asettaa rikoslainkäytölle vaatimuksen lakisidonnaisuudesta, jolla tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että rikoslainsäädännön tulee perustua kirjoitettuun lakiin. Toiseksi lakisidonnaisuudella tarkoitetaan lain- ja oikeusanalogian kieltoa syytetyn vahingoksi. Kolmanneksi rikoslainsäädäntö ei saa olla taannehtivaa ja neljänneksi rikostunnusmerkistöjen tulee olla tarkkarajaisia.²⁷

Rikosprosessuaalisella legaliteettiperiaatteella Pölönen tarkoittaa puolestaan syyttäjän syytepakkoa.²⁸ Valtakunnansyyttäjänviraston syyttäjän toimenkuvan kehittämiskomitea viittaa tältä osin jopa syytepakoperiaatteeseen, jonka mukaisesti ”virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.”²⁹ Samaan lopputulokseen on tultu myös HE:ssä rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta.³⁰ Myös Jokela painottaa, että legaliteettiperiaatteen eli syytepakoperiaatteen sisältönä on *ehdoton* velvollisuus syytteen nostamiseen, kun rikosprosessuaaliset edellytykset ovat täyttyneet (todennäköiset syyt -kynnys on ylittynyt).³¹

Näin ollen suomalaisen rikosprosessin perustaviin periaatteisiin kuuluva rikosprosessuaalinen legaliteettiperiaate muodostaa esteen syytetingintäjärjestelmän käyttöönottamiselle Suomessa. Suomalaiseen rikosprosessiin ei sovellu luontevasti ajatus siitä, että syyttäjä voisi sopimuksin vastaajan kanssa olla nostamatta syytettä tuomioistuimessa, jos on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Jos syytekynnys on ylittynyt, syyttäjä ei voi luopua syytteen nostamisesta edes silloin, kun hän epäilee, ettei näyttökynnys tuomioistuimessa käsillä olevalla näytöllä tule ylittymään.

Tässä suhteessa syytetingintäjärjestelmän valinneissa oikeusjärjestelmissä nojaututaan legaliteettiperiaatteen sijasta paljolti opportunitteettiperiaatteeseen eli tarkoituksenmukaisuusperiaatteeseen. Sen mukaan syytteen nostaminen riippuu rikosprosessuaalisten edellytysten täyttymisen lisäksi vielä syyttäjän tarkoituksenmukaisuusharkinnasta.³²

27 Pölönen 2003, s. 232–233.

28 Pölönen 2003, s. 233. Näin myös Jokela 2000, s. 134–135.

29 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 31. Ks. myös KM 2003:3 liiteosa, s. 73.

30 HE 82/1995, kappale 2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö, alaluku syytteen nostamisen edellytykset.

31 Jokela 2000, s. 134. Ks. myös Havansi 2002, s. 122 sekä Jonkka 1991, s. 194.

32 Jokela 2000, s. 134–135. Vrt. Jonkka 1991, s. 193–197. Jonkan mielestä tiukka legaliteettiperiaate on fiktio, koska syytekynnyksen tulkinnanvaraisuus aiheuttaa joka tapauksessa opportunitteettiperiaatteelle tunnusomaista harkintavaltaa syyttäjälle yksittäistapauksissa.

Virallisperiaatteella rikosprosessissa tarkoitetaan sitä, että yksityishenkilöt eivät voi määrätä prosessin aloittamisesta, laajuudesta, kohteesta tai suorittamisesta. Määräämisvalta kuuluu yksinomaan valtion orgaaneille eli esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja tuomioistuimille. Tässä yhteydessä puhutaan usein valtion väkivaltamonopolista; valtiolla on yksinoikeus rikoksen esitutkintaan ja rankaisuun. Syytetingintäjärjestelmän käyttöönottamista Suomessa vaikeuttaa erityisesti se, että virallisperiaatteen yksi kulmakivistä on tuomioistuimen itsenäinen asema. Tuomioistuin ei ole sidottu rangaistusvaatimuksen myöntämiseen tai tosiseikan tunnustamiseen. Ne ovat suomalaisessa rikosprosessissa ainoastaan todisteita muiden todisteiden joukossa ja tulevat arvioitavaksi, kun tuomioistuin ryhtyy pohtimaan todisteiden näyttöarvoa.³³ Lappalaisen mukaan virallis- eli officiaaliperiaatteen sisältönä on ajatus myös siitä, että oikeusuoja annetaan asianosaisen tahdosta riippumatta. Viranomaisen on toimittava asiassa *ex officio*.³⁴

Syyttäjän toimenkuvan kehittämistä arvioinut valtakunnansyyttäjänviraston työryhmä painottaa, että virallisperiaatteen mukaisesti syyteoikeus on julkista intressiä edustavalla virallisella syyttäjällä, joka ei saa sopia asiasta rikoksen tekijän kanssa. Työryhmän mielestä virallisperiaatteeseen kuuluu vahvasti myös se, että tuomioistuimen ratkaisun tulee perustua jutun aineelliseen tutkintaan eikä siihen, mitä asianosaiset ovat etukäteen sopineet. Työryhmä toteaa lopuksi, että ”disponointi rikosprosessin kohteesta ja rikoksen julkisoikeudellisesta seurauksesta ei ole mahdollista, päinvastoin kuin dispositiivisen periaatteen mukaan järjestetyssä siviiliprosessissa.”³⁵

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä tiivistetään asia pääsäännöksi, jonka mukaan esitutkinnassa on selvitettävä aineellisen totuuden mukainen tapahtumainkulku ja syyttäjän on nostettava syyte siitä rikoksesta, josta on todennäköisiin syihin perustuvaa näyttöä. Syyttäjä ei voi syyttää lievemmästä tekemuodosta vain sillä perusteella, että vastaaja myöntää tämän, mutta ei törkeämpää tekemuotoa, josta taas on todennäköisiin syihin perustuvaa näyttöä. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mukaan sekä legaliteetti- että virallisperiaate edistävät suomalaisen rikosprosessin yhdenvertaisuutta ja ennustettavuutta sekä ylläpitävät oikeusvarmuutta.³⁶

33 Pölönen 2003, s. 54.

34 Lappalainen 1995, s. 86

35 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 31.

36 KM 2003:3 liiteosa, s. 73.

Näin ollen molemmissa mietinnöissä, valtakunnansyyttäjänviraston ja tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean, tullaan siihen tulokseen, ettei Suomessa voida siirtyä syytetingintäjärjestelmään eikä se ole edes toivottavaakaan.³⁷ Hyväksymällä syytetingintäjärjestelmä osaksi suomalaista rikosprosessia hyväksyttiin samalla vääjäämätön etäntyminen rikosprosessijärjestelmämme kantavista tausta-arvoista.³⁸

3.2 Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate ja syytetingintä

Mielestäni merkitystä täytyy antaa myös syyttäjää sitovalle objektiivisuusperiaatteelle. Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä eikä valtakunnansyyttäjänviraston työryhmämietinnössä kiinnitetä tähän syyttäjää velvoittavaan periaatteeseen lainkaan huomiota. Tästä huolimatta objektiivisuusperiaate tulee näkemykseni mukaan nostaa esiin punnittaessa mahdollisuuksia omaksua syytetingintäjärjestelmä osaksi suomalaista rikosprosessia.

Objektiivisuusperiaate velvoittaa syyttäjää koko rikosprosessin ajan aina esitutkinnasta tuomioistuinkäsittelyyn ja mahdolliseen muutoksenhakuun saakka. Lähtökohtaisesti syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate on määritelty oikeuskirjallisuudessa siten, että syyttäjän tulee ottaa tasapuolisesti huomioon sekä pyrkiä selvittämään tai selvityttämään niin syytteen puolesta kuin myös sitä vastaan puhuvat seikat. Päämääränä ei näin ollen saa olla langettavan tuomion tai mahdollisimman ankaran rangaistuksen saavuttaminen. Syyttäjän tavoite on objektiivisuusperiaatteen mukaisesti aineellisesti oikea ratkaisu ja oikeudenmukainen seuraamus.³⁹ Objektiivisuusperiaate ilmenee yleisistä syyttäjistä annetun lain (YSL 11.3.1997/199) 1 §:stä sekä esitutkinnan osalta YSL 1 §:n ohella esitutkintalain (ETL 30.4.1987/449) 7 §:stä.

Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate ei kuitenkaan ole jokaisessa prosessin vaiheessa sisällöltään täysin sama. Esitutkinnassa objektiivisuusperiaate velvoittaa syyttäjää vain, jos hän ylipäätänsä osallistuu esitutkintaan. Vakavien ja laajojen talousrikosjuttujen yhteydessä osallistumista suorastaan edellytetään valtakunnansyyttäjänviraston taholta.⁴⁰ Syyttäjän on esimerkiksi valittava objektiivisuusperiaatteen mukaisesti tasapuolisesti ne kuulustelut joihin hän osallistuu, jos syyttäjä ei voi tai aio osallistua kaikkiin kuulusteluihin. Syyttäjän on

37 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 32 sekä KM 2003:3 liiteosa, s. 73–74.

38 KM 2003:3 liiteosa, s. 73.

39 Vuorenmaa 2007, s. 212; Diesen 1993, s. 263 ja 485; Jokela 2000, s. 34 sekä Virolainen – Pölönen 2004, s. 88.

40 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 21.

osallistuttava tasapuolisesti sekä sellaisten henkilöiden kuulemiseen, jotka todistavat epäiltyä vastaan, että sellaisten henkilöiden kuulemiseen, jotka todistavat epäillyn syyttömyydestä.⁴¹

Syyteharkintavaiheessa objektiivisuusperiaatteen painoarvo on korkeimmillaan. Syyttäjän on syyteharkintaa tehdessään otettava huomioon sekä syytteen nostamisen puolesta että sitä vastaan puhuvat seikat. Objektiivisuusperiaate edellyttää, että syyttäjä syyteharkintaa tehdessään tavoittelee sekä aineelliseen totuuteen perustuvaa ratkaisua että oikeudenmukaista seurausta.⁴²

Jutun pääkäsittelyvaiheessa syyttäjää velvoittavalla objektiivisuusperiaatteella ei enää ole yhtä suurta painoarvoa kuin sillä on esitutkinnassa ja syyteharkinnassa. Syyttäjä on nyt rikosoikeudenkäynnin asianosainen ja hän voi keskittyä lähtökohtaisesti syytteen ajamiseen. Toisaalta objektiivisuusperiaatteen mukaisesti syyttäjän on viime kädessä kuitenkin huolehdittava myös siitä, että syytetyn eduksi puhuvat seikat tulevat tuomioistuimen tietoon. Tämä korostuu erityisesti, jos syytetyllä ei ole avustajaa.⁴³

Näin ollen myös syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate estää angloamerikkalaisen syytetingintäjärjestelmän omaksumisen sellaisenaan Suomeen. Objektiivisuusperiaatteen vastaista olisi, jos syyttäjä esitutkinta- tai syyteharkintavaiheessa ryhtyisi tavoittelemaan vain syyksi lukevaa tuomiota tai samaan lopputulokseen tähtäävää asianosaisten tekemää sopimusta. Objektiivisuusperiaatteen mukaisesti syyttäjän tulisi tavoitella aineellista totuutta, jota ei ole mahdollista saavuttaa, jos syyttäjä ja epäilty sopivat syytteen sisällöstä jättäen joitakin tekoja syytteen ulkopuolelle tai törkeän tekemuodon täyttävää tekoa lähdetään tuomioistuimeen käsittelemään lievänä tekemuotona.

3.3 Asianomistajan asema rikosprosessissa

Syytetingintäjärjestelmän käyttöönottamisen ainoaksi esteeksi Suomessa ei nouse edellä esitellyt periaatteet. Suomalaisessa rikosprosessissa asianomistajalla on varsin vahva asema. Asianomistajan vahvalla asemalla suomalaisessa rikosprosessissa on erittäin pitkät perinteet.⁴⁴

41 Jokela 2000, s. 34 sekä Vuorenpää 2003 (DL), s. 995.

42 Virolainen – Pölönen 2004, s. 88.

43 Vuorenpää 2003 (DL), s. 1007 sekä Virolainen – Pölönen 2004, s. 91.

44 Ruotsi-Suomessa rikoksen selvittäminen oli pitkään pelkästään asianosaisten ja heidän sukujensa välinen asia. Näin rangaistuksena rikoksesta oli usein rikoksella loukatun itsensä tai hänen sukunsa suorittama kosto. Varsinkin henkirikoksissa tämä merkitsi verikostoa, joka saattoi kohdistua toisinaan myös rikoksenteikijän sukulaisiin. Tämän välttämiseksi ryhdyt-

Vuorenpään mukaan asianomistajan vahvalla syyteoikeudella on kaksi merkittävää funktiota rikosprosessissa: 1) kontrollifunktio ja 2) hyvitysfunktio. Edellisellä tarkoitetaan syyttäjän toimintaan kohdistuvaa kontrolloivaa funktiota. Asiaomistajan syyteoikeuden katsotaan ehkäisevän syyttäjän virheellisiä syyttämättäjäntämispäätöksiä. Syyttäjän esimerkiksi aliarvioitua jonkin todisteen todistusvoiman, asianomistaja voi korjata virheen nostamalla syytteen itsenäisesti. Hyvitysfunktiolla taas tarkoitetaan sitä, että rangaistus ymmärretään moraalisenä hyvityksenä sille, joka on joutunut rikoksen uhriksi. Asianomistajan syyteoikeus edesauttaa hyvityksen saavuttamista.⁴⁵

ROL 1:14.1:n mukaan asianomistaja voi nostaa syytteen rikoksesta, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkinta on päätetty keskeyttää tai sitä ei toimiteta lainkaan. Toisaalta asianomistajalla on oikeus myös yhtyä syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen ja oikeus vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi. Asianomistajalla on myös oikeus itsenäiseen muutoksenhakuun riippumatta siitä, onko hän käyttänyt asiassa puhevaltaa alemmassa oikeusasteessa. Asianomistajan asema on jopa niin vahva, että ROL 1:17:n mukaan asianomistajan leskellä ja lapsilla on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta, jos asianomistaja on kuollut. Jos leskeä tai lapsia ei ole, syyteoikeus siirtyy aina vanhemmille ja sisaruksille saakka.⁴⁶

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä tullaan siihen tulokseen, että syytetingintäjärjestelmään siirtyminen Suomessa tarkoittaisi väistämättä sitä, että asianomistajan syyteoikeudesta tulisi kokonaan luopua tai vaihtoehtoisesti asianomistajalle tulisi antaa tehtyyn sopimukseen jonkinlainen ”veto-oikeus”.⁴⁷

Myös asianomistajan vahva asema suomalaisessa rikosprosessissa puoltaa niitä argumentteja, joiden mukaan Suomessa ei ole syytä lähteä omaksumaan syytetingintäjärjestelmää. Syytetingintäjärjestelmään siirtyminen toisi mukanaan niin

tiin kehittämään vaihtoehtoisia konfliktinratkaisumenetelmiä kuten mm. sovittelumenettelyä ja sovittelusakkoa. Tästä huolimatta koko keskiajan asianomistajan tehtävänä oli toimia syyttäjänä rikosasioissa ja yksityinen syyteoikeus säilyi varsin pitkään hallitsevassa asemassa, vaikka keskusvallan vahvistuttua alkoivat myös kuninkaalliset virkamiehet toimia syyttäjinä joissakin asioissa. Asteittain syyteoikeus siirtyi ajan saatossa asianomistajalta syyttäjille. Kuitenkin kaiken aikaa asianomistajalla oli vahva rinnakkainen syyteoikeus. Lainsäädäntötasolla lopullisesti säädettiin näin vuoden 1889 rikoslaisissa. Nykyinen järjestelmämme on peräisin tuolta ajalta. Näin ollen asianomistajan vahvalla asemalla suomalaisessa ja myös ruotsalaisessa rikosprosessissa on pitkä historia. Ks. asianomistajan syyteoikeuden historiasta tarkemmin Vuorenpää 1999, s. 49–51.

45 Vuorenpää 1999, s. 51–53. Näin myös Jokela 2000, s. 154–155.

46 Ks. tarkemmin asianomistajan syyteoikeudesta esim. Vuorenpää 1999, toissijaisesta syyteoikeudesta s. 59–64 ja 69–77, asianomistajan oikeudesta hakea muutosta s. 68 sekä kuolleen asianomistajan syyteoikeuden käyttämisestä s. 82–86.

47 KM 2003:3 liiteosa, s. 74.

paljon negatiivisia suomalaiselle rikosprosessille vieraita ilmiöitä ja vaikutuksia, ettei angloamerikkalaista syytetingintäjärjestelmää voida nähdä realistisena ratkaisuna todistusongelmiin talousrikosjutuissa. Näin siitäkin huolimatta, että syytetingintäjärjestelmä tarjoaisi houkuttelevia mahdollisuuksia juuri vaikeasti näytettävien rikosten, kuten talousrikosten, osalta.

Todisteluongelmien näkökulmasta syytetingintäjärjestelmä tarjoaisi yksinkertaisen ja usein jopa helpon ulospääsytien juuri näytön riittävyys kampaileville syyttäjille. Syyttäjät voisivat kaupankäynnillä poistaa vaikeasti näytettävät syytekohtat kokonaan tuomioistuimelle lähetettävästä syyteestä tai he voisivat sopimuksin vähentää tarvittavan näytön vaatimusta saamalla vastaajan myöntämään vaikeasti näytettävät seikat oikeiksi ja siten riidattomiksi tuomioistuinta sitovalla tavalla. Todistelu ei tässä mielessä kuitenkaan toimi tyhjiössä. Syytetingintäjärjestelmään siirtymistä tuleekin punnita laajemmassa kokonaisuudessa. Näin on edellä menetely. Tämän punninnan lopputuloksena on kielteinen kanta syytetingintäjärjestelmän käyttöön ottamiseen.

4 Oman ja toisen tekemän rikoksen selvittämisen edistäminen *de lege ferenda*

Vaikka syytetingintäjärjestelmään ei tehdyissä selvityksissä olla halukkaita menemään, tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä sekä syyttäjän toimenkuvan kehittämistyöryhmän mietinnössä ollaan varsin yksimielisiä siitä, että oman rikoksen selvittämisen edistämiseksi ja siihen liittyvälle tunnustukselle ilman syytteen sisältöä koskevaa kaupankäyntiä tulisi antaa *de lege ferenda* aivan toisenlainen merkitys rangaistuksen lieventämisperusteena kuin nykyisin. Varsinkin syyttäjän toimenkuvan kehittämistä pohtinut valtakunnansyyttäjänviraston työryhmä suositteli palkitsemisjärjestelmän laajentamista nykyisestä kattamaan myös tilanteet, joissa epäilty tunnustuksin ja todisteita tarjoamalla edesauttaa myös jonkun toisen tekemän rikoksen selvittämistä ja toisaalta sen toteennäyttämistä tuomioistuimessa.⁴⁸

Tämä puoli syytetingintäjärjestelmästä sopisi mielestäni varsin kivuttomasti suomalaiseen rikosprosessiin, koska vallitseva rikosprosessijärjestelmämme pitää jo nyt sisällään sääntelyä, jonka puitteissa on mahdollista palkita vastaaja, jos hän edesauttaa oman rikoksensa selvittämistä. Palaan tähän seuraavassa luvussa lähemmin. Tässä luvussa on sen sijaan syytä kiinnittää huomiota siihen, miksi

48 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 32 sekä KM 2003:3 liiteosa, s. 74.

Suomessa ei ole toistaiseksi päädytty laajentamaan palkitsemista koskemaan myös toisen tekemän rikoksen selvittämisen edistämistä.

Todistusongelmien ratkaisemisen näkökulmasta tarkasteltuna talousrikosjuttujen kannalta olisi erittäin hyödyllistä, jos syyttäjällä olisi käytössään laajempi palkitsemisarsenaali. Monesti talousrikokset ovat rikoksia, joihin on osallistunut tekijöinä useampi henkilö. Näillä tekijäkumppaneilla tai avunantajilla on usein myös ratkaisevaa todistusaineistoa hallussaan tai he henkilötodistelulla voisivat selvittää tapahtumia ja tapahtuma-aikaan vallinneita olosuhteita ja näin edesauttaa oman ja myös toisen tekemän rikoksen selvittämistä ja sitä koskevaa todistelua tuomioistuimessa. Jos näin toimivia henkilöitä voitaisiin systemaattisemmin palkita rangaistuksen määrää alentamalla, he varmasti auliimmin myös tarjoutuisivat vastapalvelukseksi helpottamaan syyttäjää todisteluongelmissa.⁴⁹

Rikosoikeuden yleisiä oppeja uudistettaessa hallituksen esityksessä otettiin kielteinen kanta siihen, että toisen tekemän rikoksen selvittämisen edesauttaminen voisi johtaa rangaistuksen lieventämiseen. hallituksen esityksessä kantaa perusteltiin nimenomaan sillä, että lievennyksiä lupaamalla saatu tieto ei olisi kovinkaan usein luotettavaa. Sen sijaan oman rikoksen selvittämisen edistämisestä annettua palkkiota lievemmän rangaistuksen muodossa ei nähdä yhtä ongelmallisena. Oman rikoksen selvittämisen edistäminen viestii katumuksesta sekä omien virheiden myöntämisestä ja on siten palkittavissa anteeksiannolla. Sen sijaan toisen rikoksen selvittämisen edesauttaminen ruokkii hallituksen esityksen mukaan ilmiantomoraalia, joka ei ole eettisesti hyväksyttävissä. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, että käsitykset oman menettelyn moitittavuudesta hämärtyvät, jos oman rikoksen voi saada anteeksi tai omaa rangaistusta merkittävästi alennettua osoittamalla muiden tehneen vielä pahempia rikoksia.⁵⁰

Näin ollen hallituksen esityksessä päädyttiin esittämään, että lieventämisperuste rajoittuisi ainoastaan tekijän omiin rikoksiin. Tässä yhteydessä hallituksen esityksessä viitattiin myös angloamerikkalaiseen syytetingintäjärjestelmään, johon ei Suomessa ole syytä siirtyä edes lieventämisperusteen laajentamisen osalta.⁵¹ Tästä näkemyksestä poikkeavia näkökantoja ovat esittäneet valtakunnansyyttäjänvirasto ja tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea. Molemmat ovat suosittaneet *de lege ferenda*, että Suomessa laajennettaisiin rangaistuksen lieventämis-

49 Kysely syyttäjille ja asianajajille. Erityisesti osallisilla on syyttäjien mukaan arvokasta tietoa tekijän tahallisuudesta eli siitä, mitä tämä on mieltänyt tekoa tehdessään tai mitä hän on tavoitellut.

50 HE 44/2002 vp, s. 182.

51 HE 44/2002, s. 199.

perusteita koskemaan myös toisen tekemän rikoksen selvittämisen edistämistä. Tällä lainmuutoksella olisi huomattavia prosessiekonomisia ja todistusoikeudellisia hyötyjä.⁵²

Tolvasen mukaan hallituksen esityksessä kaavailtuja ongelmia ei seuraisi siitä, että rangaistuksen lieventämisperuste laajennettaisiin koskemaan myös toisen tekemän rikoksen selvittämisen edistämistä. Tätä hän perustelee nimenomaisesti sillä, että esimerkiksi tekijäkumppanin kertomus ei voi lähtökohtaisesti yksin olla riittävä näyttö toisen osuudesta rikokseen. Kyseessä on vain yksi todiste muiden joukossa, jonka todistusvoimaa tuomioistuin arvio normaaliin tapaan vapaan todistusharkinnan mukaisesti. Kyseessä voi kuitenkin olla kaivattu lisätodiste, joka yhdessä muun näytön kanssa nostaisi näytön kokonaisuudessaan näyttökynnyksen yli.⁵³

Tältä osin yhdyin Tolvasen näkemykseen. *De lege ferenda* voitaneekin sanoa, että olisi erityisesti talousrikosten todisteluongelmien ratkaisemiseksi syytä siirtyä palkitsemaan yhteistyö viranomaisen kanssa lievemmällä rangaistuksella myös siinä tapauksessa, että yhteistyö koskee muun henkilön tekemän rikoksen selvittämisen ja tuomioistuintodistelun edistämistä.

5 Syytteestä ja rangaistuksesta sopiminen

5.1 Yleisesti asianosaisten mahdollisuudesta sopia rikosprosessiin liittyvistä seikoista

Suomalainen järjestelmä ei ole niin kaukana syytetingintäjärjestelmästä kuin voisi etukäteen kuvitella. Samankaltaisuuksia on löydettävissä useitakin. Suorittamassani kyselyssä nousi joissakin vastauksissa esiin, ettei näitäkään voimassa olevan lainsäädännön tarjoamia mahdollisuuksia aina osata tai haluta käyttää täysimääräisesti hyödyksi.⁵⁴

Pölösen mukaan uudistuneessa rikosprosessissamme käsittelyperiaate on saanut yhä merkittävämmän roolin suhteessa tutkintaperiaatteeseen.⁵⁵ Käsittelyperiaatteen mukaisessa prosessissa tuomioistuin on sidottu asianosaisten vaatimuksiin. Tuomioistuin ei voi myöskään hankkia todisteita oma-aloitteisesti, vaan todisteiden hankkiminen ja esittäminen kuuluu lähtökohtaisesti asianosaisille.⁵⁶

52 Ks. VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 32 sekä KM 2003:3 liiteosa, s. 72.

53 Tolvanen 2003 (DL), s. 1027, alaviite 65.

54 Kysely syyttäjille ja asianajajille.

55 Pölönen 2003, s. 55. Näin myös Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

56 Tolvanen 2003 (DL), s. 1018.

Suomalainen rikosprosessi ei rakennu kuitenkaan puhtaasti käsittelyperiaatteelle. Myös käsittelyperiaatteen vastinparilla eli tutkintaperiaatteella on merkitystä. Tutkintaperiaatetta noudattavissa prosesseissa tuomioistuin ei ole sidottu asianosaisten vaatimuksiin eikä heidän hankkimiinsa ja esittämiinsä todisteisiin. Koska tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia ratkaisulle relevanttien tosiseikkojen selvittämisestä, se voi hankkia todisteita myös omasta aloitteestaan. Tutkintaperiaate on kuitenkin nykyrikosprosessissamme rajoittunut Pölösen mukaan koskemaan vain syytetyn puolesta puhuvan näytön hankkimista ja esittämistä. Näin ollen kyseessä on periaate, joka rajoittuu syytetyn oikeusturvaintresseihin.⁵⁷

Käsittelyperiaate ilmenee lainsäädännön tasolla OK 17:8:sta, jonka mukaan todistelun hankkiminen ja esittäminen on asianosaisten vastuulla. Käsittelyperiaatetta rikosprosessissamme vahvistaa myös syytesidonnaisuus. ROL 11:3:n mukaisesti tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta syyttäjä (tai asianomistaja) on rangaistusta vaatinut. Tuomioistuin ei kuitenkaan ole sidottu syytteessä esitettyihin rikosnimikkeisiin tai lainkohtiin. Syytesidonnaisuus kohdistuu näin ollen syytteessä esitettyyn teonkuvaukseen; tuomioistuin ei voi mennä syytteessä esitetyn teonkuvauksen ulkopuolelle.⁵⁸

Näin ollen kotimainen lainsäädäntö näyttäisi antavan varsin hyvät mahdollisuudet syyttäjälle määrätä oikeudenkäynnin kohteesta ja siellä esitettävistä todisteista tuomioistuinta sitovasti. Tolvanen huomauttaa kuitenkin varsin osuvasti, ettei syyttäjän määräämisvalta ole hänen omassa vapaassa harkinnassaan.⁵⁹ ROL 1:1:n ja 1:6:n mukaisesti virallisen syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta vain ROL 1:7 ja 1:8 säätelemissä tilanteissa. ROL 1:7 ei mielestäni ole kovinkaan merkittävä talousrikosten todisteluongelmia silmällä pitäen, koska talousrikoksissa rangaistukset ovat huomattavasti ROL 1:7:n edellyttämää tasoa korkeampia ja tekijät harvoin alaikäisiä.⁶⁰ Näin ollen huomio kiinnitetään jälkimmäiseen pykälään.

57 Pölönen 2003, s. 55.

58 Ks. syytesidonnaisuudesta esim. Pölönen 2003, s. 133 – 136.

59 Tolvanen 2003 (DL), s. 1024.

60 ROL 1:7:n perusteella syyte voidaan jättää nostamatta, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja rikosta on sen haitallisuus tai tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. ROL 1:7:n 2 kohdan nojalla syyte voidaan jättää nostamatta, kun tekijä on alle 18-vuotias ja odotettavissa oleva rangaistus jää sakkoon tai enintään puoleen vuoteen vankeutta. Alle 18-vuotiaan kohdalla on huomiotava myös se, että rikos on sattunut pikemminkin ymmärtämättömyydestä kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja kohtaan.

ROL 1:8:n 1 kohdan perusteella syyte voidaan jättää nostamatta sillä perusteella, että tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon tai tekijän muu toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi antaa aiheutta pitää oikeudenkäyntiä ja rangaistusta kohtuuttomina tai tarkoituksettomina. Kohtuuttomuutta ja tarkoituksettomuutta punnitessaan syyttäjän on otettava huomioon tekijän henkilökohtaiset olot, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet sekä mahdolliset muut relevantit seikat. ROL 1:8:n 2 kohdan perusteella syyte voidaan jättää nostamatta, jos rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Tolvasen mukaan ei näin ollen ole olemassa lain mukaan estettä sille, ”että syyttäjä ilmoittaa jättävänsä syytteen nostamatta, jos asianosaiset pääsevät asiassa sovintoon.”⁶¹ Hänen mukaansa syyttäjät voisivat paljon rohkeammin luvata, että syyte jätetään nostamatta, jos asianomistaja ja vastaaja pääsevät asiassa sovintoon. Samoin Tolvanen näkee mahdolliseksi sen, että laki ei kiellä syyttäjää ilmoittamasta epäillylle jättävänsä syytteen nostamatta, jos epäilty korvaa rikoksella aiheutetut vahingot tai maksaa esimerkiksi rikoksella vältetyt verot veronkorotuksineen. Ilmoitus ei ole juridisesti syyttäjää sitova, mutta Tolvasen mukaan epäilty voisi lupaukseen luottaa, koska syyttäjän on noudatettava viranhoidossaan hyvää syyttäjätapaa.⁶²

Vaikka Tolvasen ehdotukset ovat varsin rohkeita ottaen huomioon esimerkiksi sovittelumenettelyn tämän hetkisen tason ja epäyhtenäisyyden valtakunnallisesti⁶³, näyttäisi kotoinen rikosprosessimme sallivan asianosaisille ja erityisesti syyttäjälle tietyntasoiset määräämistoimet rikosprosessin kohteen osalta. Erityisen merkillepantavaa on Tolvasen johtopäätöksissä tämän tutkielman aihepiirin kannalta se, että syyttäjä voisi jättää syytteen nostamatta, jos epäilty maksaa rikoksella vältetyn veron veronkorotuksineen. Verorikosten osalta syyttäjä voisi purkaa todisteluongelmia tämän kaltaisella sopimuksella. Jos syyttäjä epäilee todisteidensa riittävyttä, hän voisi turvautua yllä kuvattuun kaupankäyntiin. Tähän konstruktion on kuitenkin mielestäni syytä suhtautua erittäin varauksellisesti.

61 Tolvanen 2003 (DL), s. 1023.

62 Tolvanen 2003 (DL), s. 1023–1024.

63 Tämän hän myöntää myös itse. Ks. esim. Tolvanen 2003 (DL), s. 1024.

5.2 Syyttäjän ja epäillyn välinen neuvottelu (ROL 1:8a)

Lainsäädäntömme antaa myös jonkin verran syyttäjälle mahdollisuuksia neuvotella asianosaisten kanssa esimerkiksi juuri todistelua koskevista kysymyksistä. ROL 1:8a:n mukaan ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua asianosaisten ja hänen avustajansa suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa. Aikaisemmin säännös löytyi esitutkintalain 42 §:n 2 momentista.⁶⁴ Tolvasen mukaan neuvottelu asianosaisten kanssa edesauttaa prosessin nopeuttamista ja säästää turhasta todistelusta aiheutuvia kustannuksia. Tarkoituksena ei ole painostaa epäiltyä tunnustuksen toivossa, vaan selvittää, mistä asioista oikeudenkäynnissä on tarpeen esittää näyttöä.⁶⁵

Jokelan mukaan ROL 1:8a:n mukaisen neuvotteluun voidaan turvautua, jos esitutkinta-aineisto on huomattavan laaja tai kun käsillä on tavanomaista mutkikkaampi rikosasia. Jokela kuitenkin muistuttaa, että neuvottelussa voidaan lisäksi keskustella todisteluun liittyvistä kysymyksistä. Neuvottelun tarkoituksena ei ole kuitenkaan mahdollistaa kaupankäyntiä syytteen sisällöstä.⁶⁶

Vaikka ROL 1:8a ei mahdollistakaan syytetingintäjärjestelmän mukaista kaupankäyntiä syytteen sisällöstä, on sillä mielestäni erityisesti talousrikosjuttujen todisteluongelmien ratkaisemisessa merkitystä. Neuvottelu vastaajan ja tämän asiamiehen sekä syyttäjän välillä voitaneen nähdä samassa valossa kuin siviiliprosessissa tapahtuva valmistelu, jossa selvitetään riidattomat ja riittaiset seikat. Tarkoitukseni ei ole näiden kokonaan erilaisen ja eri tarkoitukseen säädettyjen järjestelmien rinnastaminen. ROL 1:8a:n merkitys todisteluongelmien eräänä ratkaisumahdollisuutena talousrikosjutuissa avautuu kuitenkin selkeämmin ja paremmin, jos vertailukohtana käytetään siviiliprosessin valmistelua. Muutoin ROL 1:8a näyttäytyy pelkästään prosessiekonomisessa viitekehyksessään.

Leppänen toteaa väitöskirjassaan siviiliprosessin osalta, että pääsäännön mukaan kaikki seikat on näytettävä toteen. Tuomion perustaminen johonkin oikeustosisekkaan vaatii tuekseen riittävästi näyttöä. Siviiliprosessissa asianosaiset voivat tunnustamalla jonkin oikeustosisaikan todeksi tai riidattomaksi asettaa tuon oi-

64 Säännös on siirretty lainmuutoksella 27.6.2003 esitutkintalaista ROL:iin. Esimerkiksi Tolvasen artikkeli ei menetä lainmuutoksen takia relevanssiaan, vaikka hän kirjoittaa esitutkintalain 42 §:n 2 momentista, koska säännöksen sisältöön ei puuttunut siirron yhteydessä. Ks. HE 52/2002, luvussa Yksityiskohtaiset perustelut, alaluku 1.11 Esitutkintalaki, 42 §.

65 Tolvanen 2003 (DL), s. 1025.

66 Jokela 2003, s. 201–202.

keustosiseikan tuomioistuinta sitovasti tuomion perustaksi. Tunnustamisessa ei ole kuitenkaan kyse sen arvioinnista näyttönä, vaan siitä, että dispositiivisessa riita-asiassa asianosaisten disponointi sitoo tuomioistuinta tosiseikkakysymyksen osalta. Siviiliprosessissa tunnustettua ja siten riidattomaksi katsottua tosiseikkaa tuomioistuin ei voi arvioida enää pääkäsittelyssä vastaanotetun näytön valossa. Seikan tunnustaminen valmistelussa (tai myöhemmin tuomioistuinkäsittelyssä) tekee tosiseikasta riidattoman. Riidattomasta oikeustositseikasta ei tarvitse enää esittää näyttöä pääkäsittelyssä. Se katsotaan tarpeettomaksi.⁶⁷

ROL 1:8a:n mukaan neuvottelun yhtenä päämääränä voidaan pitää sen kartoitusta, miltä osin syyttäjän kaavailema syyte tullaan myöntämään oikeaksi ja mitä seikkoja vastaaja ja syyttäjä pitävät riidattomina.⁶⁸ Tolvanen ei usko, että syyttäjä edistää omaa asiaansa enää sillä, että hän ”pitää korttinsa piilossa” haastehakemuksen jättämiseen saakka.⁶⁹

Todistusongelmien ratkaisemisen kannalta käsillä olevassa tilanteessa on ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota seuraavaan kahteen kysymykseen: a) onko tuomioistuin rikosprosessissa sidottu asianosaisten eli syyttäjän ja vastaajan saavuttamaan yhteisymmärrykseen riidattomista seikoista ja b) missä määrin tuomioistuin voi asettaa riidattomat seikat tuomion perustaksi ottamatta vastaan niitä koskevaa muuta todistelua kuin vastaajan tunnustuksen tosiseikan olemassaolosta?

Tolvasen mukaan voimme lähteä siitä, että vastaajan tunnustus on paikkansa pitävä, ellei muusta oikeudenkäyntiaineistosta ilmene tätä olettamusta horjuttavia vastasyitä. Kysymys on ensisijaisesti sellaisista tunnustuksista, joissa vastaaja tunnustaa *tehmeensä* jotain. Tolvasen mukaan on kokonaan toinen asia, jos vastaaja myöntää jonkin muun jutun ratkaisun kannalta relevantin tosiseikan olemassaolon kuin tietyn teon.⁷⁰ Tolvanen tarkoittanee näillä muilla tosiseikoilla nähdäkseen lähinnä teon aikana valinneita jutun ratkaisulle merkityksellisiä olosuhteita.

Tolvanen pohtii artikkelissaan esimerkiksi sitä, onko syyttäjän esitettävä näyttöä yrityksen maksukyvyttömyydestä, jos vastaaja on sen ROL 1:8a:n mukaisessa neuvottelussa myöntänyt riidattomaksi seikaksi ja uudistaa myöntämisensä oi-

67 Leppänen 1998, s. 188, 190 ja 193. Näin myös Lappalainen 2001, s. 149 ja 155.

68 Tolvanen 2003 (DL), s. 1025 sekä Vuorenpää 2007, s. 169.

69 Tolvanen 2003 (DL), s. 1025.

70 Tolvanen 2003 (DL), s. 1026.

keudenkäynnissä. Maksukyvyttömyys on ratkaisulle relevantti olosuhde. Se on kuitenkin käsite, jonka sisältöä on arvioitava liiketaloudellisin kriteerein. Näin ollen Tolvasen mukaan kyseessä ei olisi tunnustuksenvarainen seikka. Hän päätyy varsin lyhyen punninnan jälkeen kuitenkin siihen, ettei todistelua yrityksen maksukyvyttömyyden osalta tarvita, jos vastaaja myöntää seikan riidattomaksi. Etenkään, jos vastaajalla on oikeudenkäynnissä avustaja.⁷¹ Näin ollen tuomioistuimien ei ole aikaisemmin esitettyjen periaatteiden johdosta rikosprosessissa sidottu asianosaisten näkemyksiin riidattomista seikoista, mutta tuomioistuimien voisi asettaa riidattoman seikan tuomion perustaksi, vaikka muuta todistelua maksukyvyttömyydestä ei esitetä.

Mielestäni kysymyksessä ei voi päätyä aivan noin mustavalkoiseen lopputulokseen. Näkemykseni mukaan vastaajan yrityksen maksukyvyttömyyden myöntäminen on sellaisenaan todiste, jonka todistusvoiman tuomioistuin ratkaise näyttöharkinnassaan. Jos esitetystä näytöstä ilmenee myöntämistä vastaan puhuvia seikkoja, ne vähentävät vastaajan myöntämisen todistusvoimaa. Syyttäjällä ei voi kokonaan vapautua todistustaakastaan tai luottaa myöntämisen yksinään riittävän näyttökynnyksen ylittämiseen, jos vastaaja myöntää esimerkiksi yrityksen maksukyvyttömyyden lahjoituksen hetkellä. Syyttäjällä on mielestäni syytä myöntämisestä huolimatta esittää kaikki se todistusaineisto, joka hänellä on käytettävissään vastaajan myöntämisen tueksi.

Talousrikosten todisteluongelmien ratkaisemisen näkökulmasta tunnustaminen tai yksittäisen oikeustositteen myöntäminen voi kuitenkin olla olennainen seikka sen takia, että se vähentää ratkaisevasti muun samaan suuntaan näyttävän todistelun tarvetta. Syyttäjällä voi lähteä oikeudenkäyntiin vajavaisellakin todistusaineistolla yrityksen maksukyvyttömyydestä, jos hänellä on etukäteen tiedossa, että vastaaja tulee pitämään riidattomana kyseistä ratkaisulle relevanttia tosiseikkaa.

Edellä olen esittänyt, että ROL 1:8a:n mukainen neuvottelu tarjoaa syyttäjälle mahdollisuuden varautua ennalta todistelun riittävyteen liittyviin ongelmiin ja jopa ratkaista ongelmat, jos hän saavuttaa vastaajan kanssa yksimielisyyden vaikeasti näytettävien jutun ratkaisun kannalta olennaisten seikkojen olemassaolosta. Herää kuitenkin kysymys siitä, miksi vastaaja suostuisi tekemään riidattomaksi jonkin relevantin seikan olemassaolon. Vastaajahan edistäisi oman syyllisyytensä toteennäyttämistä hyötymättä siitä mitenkään. Näin ollen ROL

⁷¹ Tolvanen 2003 (DL), s. 1026.

1:8a:n mukainen neuvottelu voisi johtaa syyttäjän toivomaan lopputulokseen vain, jos hän kykenisi neuvotteluiden kuluessa vakuuttamaan vastaajan siitä, että riittävä näyttö on jo muutoinkin käsillä.

5.3 Syyttäjän mahdollisuus vaikuttaa rangaistukseen

Jotta syyttäjä voisi ratkoa todistelun riittävyteen liittyviä ongelmia neuvottelu- teitse, hänellä tulisi olla mahdollisuus palkita vastaaja jollakin tavoin. Yksi tällai- nen palkkio voisi olla teosta määrättävän seuraamuksen alentaminen.

Syyttäjä ja vastaaja eivät voi de lege lata sopia tuomioistuinta sitovasti käsillä olevan jutun seuraamuksista. Rikosprosessissa syyttäjän virkavelvollisuuksiin kuuluu kuitenkin ottaa kantaa myös rikoksen seuraamukseen. Syyttäjän on näin ollen esitettävä loppupuheenvuorossaan myös perusteltu kantansa siitä, millai- nen seuraamus käsillä olevasta rikoksesta tai rikoksista olisi määrättävä. Syyttäjän toimenkuvan kehittämistä pohtineen valtakunnansyyttäjävirston työryhmän mukaan seuraamuskeskustelussa tulisi pidättäytyä kuitenkin tuomaan esiin vain sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat a) rangaistuslajin valintaan ja b) rangaistuk- sen mittaamiseen (määrään).⁷²

Syyttäjän tulee seuraamuskannanotossaan arvioida tapausta RL 6:1:n mukaisten kriteerien pohjalta huomioon ottaen myös rangaistuskäytännön yhtenäisyys.⁷³ RL 6:1:n mukaan rangaistusta on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa yhtäältä rikoksen vahingollisuuteen sekä vaarallisuuteen ja toisaalta rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen.

Syyttäjän on otettava seuraamuskeskustelussa kantaa myös ankaroitamis- ja lieventämisperusteisiin. Näin ollen myös rikoksen selvittämisen edistämiseen ja tunnustamiseen liittyvät seikat on tuotava esille syyttäjän ottaessa kantaa seu- raamuksen lajiin ja määrään. Lisäksi syyttäjä voi yleisestikin ottaa kantaa siihen, miksi yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäminen vaatisi tietynlaista rangaistusta juuri käsillä olevassa asiassa. Syyttäjän ei kuitenkaan ole syytä sortua pitämään kriminaalipoliittista esitelmää aiheesta. Syyttäjän ei ole myöskään tarkoituksen- mukaista esittää mitään tarkkamääräistä rangaistusvaatimusta. Seuraamuskes- kustelussa on tarkoitus lähinnä tuoda esiin seikat, jotka vaikuttavat rangaistuk- sen mittaamiseen.⁷⁴

⁷² VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 40–41.

⁷³ VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 41.

⁷⁴ VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 41–42; Tolvanen 2001 (DL), s. 414.

Syyttäjän seuraamuslainsäädännössä esittämä ei sido tuomioistuinta, mutta akkusatorisen periaatteen mukaan järjestettyyn oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sopii huonosti tilanne, jossa tuomioistuin tuomitsee ankaramman rangaistuksen kuin syyttäjä on vaatinut tai sivuuttaa kokonaan ne seikat, jotka syyttäjän mielestä ankaroittavat tai lieventävät tuomittavan rangaistuksen määrää.⁷⁵ Tämän seikan puolesta puhuu myös se, että suomalainen rikosprosessi on siirtynyt ROL:n säätämisen myötä enenevässä määrin käsittelyperiaatteen suuntaan.⁷⁶

Rangaistuksen lieventämisperusteista yksi on RL 6:6:n 3 kohdan mukaan rikoksen tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä. Tolvasen mukaan vähintäänkin kohtuullisena lähtökohtana on pidettävä sitä, ettei tuomioistuin voi ohittaa kuin painavista syistä syyttäjän nimenomaista pyyntöä rangaistuksen alentamiseen RL 6:6:n 3 kohdan perusteella. Tolvanen on myös sitä mieltä, että prosessuaalisen työnjaon kannalta olisi perusteltua antaa entistä enemmän painoa syyttäjien käsitykselle rangaistuksen lajista ja määrästä.⁷⁷

Tämän näkemyksen Tolvanen ankkuroi siihen, että lain mukaan rikosvastuun toteuttaminen kuuluu syyttäjälle, kun taas tuomioistuimen tehtäviin kuuluu vastaajan oikeusturvasta huolehtiminen ja näin ollen sen ratkaiseminen, onko syyttäjän rangaistusvaatimus perusteltu. Viimeinen sana kuuluu kuitenkin väisämättä tuomioistuimelle, joka rangaistuksen määrää. Tuomioistuimen ei kuitenkaan tulisi soveltaa koventamisperustetta, ellei syyttäjä ole siihen vedonnut ja toisaalta tuomioistuimen tulisi soveltaa syyttäjän esille tuomaa lieventämisperustetta. Jos tuomioistuin soveltaa koventamisperustetta ilman, että syyttäjä on siihen vedonnut tai sivuuttaa syyttäjän vetoaman lieventämisperusteen, tuomioistuimen tulisi Tolvasen mielestä perustella ratkaisu yhtä huolellisesti kuin jutun varsinaisen ratkaisunsa.⁷⁸

5.4 Sallittua ”syytetingintää”

Näin ollen sen perusteella, mitä aikaisemmin on sanottu, syyttäjä voisi mielestäni de lege lata kutsua vastaajan ja tämän asiamiehen ROL 1:8a:n mukaisesti neuvotteluun ja selvittää riidattomat ja riittaiset seikat tulevan oikeudenkäynnin osalta. Jos neuvotteluiden kuluessa ilmenee, että vastaaja tulisi kiistämään juuri ne seikat, joiden näyttämisen osalta syyttäjä ei luota todistelunsa riittävy-

75 VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001, s. 41.

76 Pölonen 2003, s. 54.

77 Tolvanen 2003 (DL), s. 1026–1027.

78 Tolvanen 2003 (DL), s. 1027 sekä Tolvanen 2001 (DL), s. 414.

teen, hän voisi tarjota vastaajalle mahdollisuutta edistää rikoksensa selvittämistä tunnustamalla jonkin syytekohdan tai myöntämällä jonkin jutun ratkaisemisen kannalta relevantin oikeustositseikan.

Jos vastaaja tähän suostuu, syyttäjä voisi lupautua seuraamuskeskustelussa tuomaan tämän rangaistuksen lieventämisperusteena esiin ja ottamaan kantaa jopa rangaistuksen suuruusluokkaan. Tämä syyttäjän ja vastaajan välinen sopimus ei sido tietenkään tuomioistuinta, mutta edellä sanotun perusteella tuomioistuimien voisi poiketa syyttäjän esittämästä vain painavista syistä ja nämä syyt olisi tuotava tuomion perusteluissa selkeästi esiin.

Mielestäni järjestelyssä ei ole kyse lain kieltämästä kaupankäynnistä syytteen sisällöstä ja todistelusta. Perustelen mielipidettäni erityisesti sillä, että syyttäjä ei vapaudu todistustaakastaan, vaikka vastaaja edesauttaakin tunnustamalla tai jonkin relevantin seikan myöntämällä syyttäjää todisteluongelmista selviämässä. Syyttäjän olisi kuitenkin tuotava oikeudenkäynnissä esille ne seikat ja todisteet, jotka tukevat vastaajan tunnustusta tai myöntämistä.

Esimerkiksi tunnustus tai myöntäminen yhdessä syyttäjän esittämien muiden todisteiden kanssa ylittävät näyttökynnyksen yrityksen maksukyvyttömyysarvioinnissa; yksinään kumpikaan ei olisi vielä riittänyt. Vastapalvelukseksi syyttäjä voisi esimerkiksi vaatia ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta ehdollista ja/ tai vankeusrangaistuksen määrän osalta syyttäjä voisi vedota RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperusteeseen.

Lopputuloksena ei mielestäni loukkaa asianomistajankaan oikeuksia, koska hän voi edelleen esittää omia vaatimuksiaan tuomioistuimessa esimerkiksi vahingonkorvauksen osalta. Vahingonkorvauksen määrään ei vaikuta se, onko vastaaja edesauttanut rikoksensa selvittämistä vai ei vaan vahingonkorvausta sekä perusteen että määrän osalta arvioidaan vahingonkorvauslain (VahL 31.5.1974/412) mukaisesti. Esitetty ei myöskään asettaisi mielestäni vastaajaa, joka ei ole todellisuudessa tehnyt rikosta, tilanteeseen, jossa hänen kannattaisi tunnustaa lievempi tekemuoto prosessuaalisen asetelman vuoksi. Asiahän käsitellään joka tapauksessa tuomioistuimessa, vaikka vastaaja tunnustaisi syytteen oikeaksi tai myöntäisi jonkin relevantin seikan todeksi.

Edellistä päättelyä tukee myös Vuorenpään näkemys siitä, että ROL 1:8a:n mukaisen neuvottelun merkityksenä voidaan nähdä myös sanktiovarmuuden tason nostaminen. Vuorenpää kuitenkin painottaa, että ROL 1:8a:n mukainen neu-

vottelu ei ole tarkoitettu lisäämään sanktiovarmuutta, joskaan sen käyttöä tässä tarkoituksessa ei ole kiellettykään.⁷⁹ Sanktiovarmuudella Vuorenpää tarkoittaa todennäköisyyttä, jolla rikokseen syyllistynyt joutuu vastuuseen teostaan.⁸⁰

6 Lopuksi

Syytetingintäjärjestelmän omaksuminen suomalaiseen rikosprosessiin ei ole mielekästä, vaikka järjestelmän yhtenä suurimpana hyötynä olisikin todisteluongelmien helpottaminen ns. vaikeissa rikoksissa kuten juuri talousrikoksissa. Suomalaisen rikosprosessin keskeiset periaatteet ja asianomistajan keskeinen asema nousevat suurimmiksi esteiksi syytetingintäjärjestelmän omaksumiselle siinä muodossa, kuin se esiintyy esimerkiksi angloamerikkalaisissa järjestelmissä.

Suomalainen rikosprosessi kuitenkin pitää sisällään syytetingintäjärjestelmän kaltaisia piirteitä, joita voitaisiin käyttää entistä tehokkaammin hyödyksi ratkottaessa todisteluongelmia erityisesti talousrikosjutuissa. Syyttäjällä on liikkumavaraa enemmän kuin ensi alkuun näyttää. Suomalaista rikosprosessia voitaisiin tämän lisäksi kehittää jatkossa myös niin, että toisen tekemän rikoksen selvittämisen edesauttaminen voitaisiin ottaa paremmin huomioon.

79 Vuorenpää 2007, s. 170.

80 Vuorenpää 2007, s. 29.

Lähteet / Bibliography, Legislation and Other Sources

Kirjallisuus

Ashworth, Andrew: Principles of Criminal Law. Fifth Edition. Oxford University Press Inc., New York 2006.

Diesen, Christian: Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål. Juristförlaget AB, Stockholm 1993.

Elliot, Catherine and Quinn, Frances: English Legal System, Third Edition. Pearson Education Limited, Essex 2000.

Havansi, Erkki: Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Hakapaino Oy, Helsinki 2002.

Jokela, Antti: Uudistuva rikosprosessi. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 2000.

Jokela, Antti: Oikeudenkäynti II. Talentum, Helsinki 2003.

Jonkka, Jaakko: Syytekynnys. Tutkimus syyteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 187. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1991.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus I. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1995.

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus II. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001.

Leppänen, Tatu: Riita-asian valmistelu todistusaineiston osalta. Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 217. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1998.

Pölönen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 236. Gummerus Kirjapaino Oy, Helsinki 2003.

The Oxford Handbook of Criminology. Second Edition. Edited by Maguire, Mike; Morgan, Rod and Reiner, Robert. Clarendon Press, Oxford 1997.

Tolvanen, Matti: Loppulausunnot rikosprosessissa. Defensor Legis N:o 3/2001, s. 408–418.

Tolvanen, Matti: Asianosaisten määräämistoimista rikosprosessissa. Defensor Legis N:o 6/2003, s. 1009–1027.

Virolainen, Jyrki ja Pölönen, Pasi: Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. WSOY Laki-tieto, Helsinki 2004.

Vuorenää, Mikko: Asianomistajan oikeudet rikosprosessilaissa. WSLT Oy, Helsinki 1999

Vuorenää, Mikko: Syyttäjää velvoittava objektiivisuusperiaate. Defensor Legis N:o 6/2003, s. 994–1008.

Vuorenää, Mikko: Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 277. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2007.

Virallislähteet

HE 82/1995: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 44/2002: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 52/2002: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta.

KM 2003:3 liiteosa Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietintö 2003:3, liiteosa.

VSV:n työryhmän mietintö 1.6.2001 Työryhmän mietintö 1.6.2001. Valtakunnansyyttäjän viraston julkaisusarja nro. 1: Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen.

Kyselyt

Syyttäjille ja asianajajille tehty kysely talousrikosten todisteluun liittyvistä ongelmista ja ratkaisuehdotuksista niihin. Kysely tehty helmikuussa 2008.